

Les mobilitzacions per a la protecció
del medi ambient a les Illes Balears
des de l'aprovació de la Llei d'Espais
Naturals i de Règim Urbanístic de les
Àrees d'Espacial Protecció (1991) fins
a l'actualitat: impactes socials i
culturals

LLIBRE DIGITAL

DOI: 10.3306/AP_2021_048.monografia.serra.nigorra.coord

Les mobilitzacions per a la protecció del medi
ambient a les Illes Balears des de l'aprovació de
la Llei d'Espais Naturals i de Règim Urbanístic de
les Àrees d'Especial Protecció (1991) fins a
l'actualitat: impactes socials i culturals

LLIBRE DIGITAL

Sebastià Serra Busquets i Paula Nigorra Vaquer (coords.)

OCTUBRE DE 2022

G CONSELLERIA
O FONS EUROPEUS,
I UNIVERSITAT I CULTURA
B DIRECCIÓ GENERAL
/ POLÍTICA UNIVERSITÀRIA
I RECERCA

Universitat
de les Illes Balears

Publicació patrocinada per la comunitat autònoma de les Illes Balears en el marc d'una acció puntual de recerca i desenvolupament (AP_2021_048) aprovada per la Direcció General de Política Universitària i Recerca de la Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura i desenvolupada entre l'1 de juliol i el 31 d'octubre de 2022 a la Universitat de les Illes Balears.

ÍNDEX

I. Introducció	7
Presentació i notes a la coordinació de l'acció puntual de recerca <i>Sebastià Serra Busquets i Paula Nigorra Vaquer</i>	8
II. Aspectes generals	12
La tortuosa defensa del territori a Eivissa i Formentera, les illes de la urbanització difusa <i>Joan Lluís Ferrer Colomar</i>	13
La disputa pel territori a Menorca: de la LEN a avui <i>Miquel López Gual</i>	25
La història de la defensa del paisatge a Mallorca <i>Gabriel Mayol Arbona</i>	40
El proteccionisme territorial en el cos social i polític balear (de 1977 fins avui) <i>Miquel Payeras Femenías</i>	47
Valoració de les mobilitzacions després de la LEN: memòria personal i política <i>Margalida Rosselló Pons</i>	58
III. Aspectes territorials i casuístiques concretes	75
Menorca Reserva de Biosfera <i>Marina Castillo Fuentesal</i>	76
Punta Nati: un acord al límit que no acaba amb el debat <i>Albert Coll Arredondo</i>	93
La lluita pels espais naturals a la part forana de Mallorca <i>Arnau Company Mates</i>	104
+25 anys de lluita al Pla de Sant Jordi <i>Josep Lendínez González</i>	112
Ses Covetes (Campos), un conflicte jurídic i social que s'ha allargat durant trenta anys (1992-2022) <i>Miquel Àngel March Cerdà</i>	130
Les lluites en defensa del territori a la zona nord del municipi de Palma, amb especial esment al cas de Son Sardina (1990-2022) <i>Antoni Marimon Riutort</i>	138
L'acció ciutadana i institucional en la protecció de la serra de Tramuntana <i>Paula Nigorra Vaquer</i>	177
Es Canons, Artà: breu síntesi d'història, protecció i patrimoni <i>Antoni Picazo Muntaner</i>	197

IV. Aspectes transversals	205
Cantar entre verds i blaus. Reivindicacions ecologistes a la música de les Balears <i>Tomeu Canyelles Canyelles</i>	206
Fer senderisme a Eivissa <i>Marià Mayans Marí</i>	227
Caminar, sen tir, viure. Els reptes del senderisme a Mallorca <i>Joan Carles Palos Nadal</i>	233
Faros y medioambiente: breves reflexiones sobre la conciliación entre patrimonio y recurso <i>Javier Pérez de Arévalo</i>	243
El patrimoni natural i cultural a Formentera <i>Sebastià Serra Busquets</i>	264
V. Documents	270
<i>Projecte de Llei per la qual es modifica la Llei 5/2005, de 26 de maig, per a la conservació dels espais de rellevància ambiental (LECO) (2022)</i>	271
<i>Proposició de Llei de Menorca Reserva de Biosfera (2022)</i>	277
<i>Iniciativa Legislativa Popular de benestar per a les generacions presents i futures de les Illes Balears (2022)</i>	287
<i>Manifest 28M (GOB) (2022)</i>	288
<i>Llei 7/2019, de 8 de febrer, per a la sostenibilitat mediambiental i econòmica de l'illa de Formentera (2019)</i>	290
<i>Llei 13/2018, de 18 de desembre, de camins públics i rutes senderistes de Mallorca i Menorca (2018)</i>	294
<i>Llei 4/2008, de 14 de maig, de mesures urgents per a un desenvolupament territorial sostenible a les Illes Balears (2008)</i>	298
<i>Llei 5/2005, de 26 de maig, per a la conservació dels espais de rellevància ambiental (LECO) (2005)</i>	300
<i>Llei 13/2000 de 21 de desembre, del Camí de Cavalls de Menorca (2000)</i>	302
<i>Llei 1/1991, de 30 de gener, d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears (1991)</i>	304
VI. Articles	305
<i>Pons, Guillem; Martín, José Ángel; Mir, Miquel i Rodríguez, Antonio (2014). «La reforma de la Llei de costes 22/1988: la nova concepció del domini públic marítim-terrestre. El cas de Formentera», Anuari del turisme de les Illes Balears. Palma: Fundació Gadeso, pp. 215-234.</i>	306
<i>Mayol, Joan i Rayó, Miquel (1998). «Aportació a la història de la defensa del medi ambient a les Balears», Gea: quadern de la terra 1, pp. 24-25.</i>	326

- Mir, Miquel; Pons, Guillem; Roig, Francesc i Martín, José Ángel (2013). «La Ley de Costas española: de su revisión a su grado de aplicación», La gestión integrada de playas y dunas: experiencias en Latinoamérica y Europa. Palma: Societat d'Història Natural de les Balears, pp. 105-122. 328*
- Rayó, Miquel (2022). «La serra de Tramuntana», Memòria de camins. Palma: Nova Editorial Moll, pp. 13-20. 345*
- Sureda, Jaume; Castells, Margalida i Oliver, Miquel F. (2004). «Indicators for the evaluation of environmental education, interpretation and information in protected areas», Applied Environmental Education & Communication 3, pp. 171-181. 349*

Punta Nati: un acord al límit que no acaba amb el debat

Albert Coll Arredondo

President de la Societat Històricoarqueològica Martí i Bella (2007-2013)

En un context de crisi climàtica agreujada per la utilització de combustibles fòssils, els projectes engegats a finals de la passada dècada sobre el paratge de Punta Nati a Ciutadella van provocar una intensa polèmica envers el sacrifici que podien infringir les instal·lacions de plantes d'energies renovables sobre el paisatge. La falta d'una correcta planificació territorial i un inexistent planejament energètic suscitaven – davant la imperiosa necessitat d'avançar en el desenvolupament d'energies netes – la presa de decisions polítiques de dubtosa legalitat que podien acabar amb un paisatge cultural d'extraordinari valor. Les divergències en els distints nivells d'assumpció del medi ambient i del patrimoni cultural per part dels diferents agents socials i polítics abocaven la qüestió de Punta Nati a un enrevessat procediment administratiu i judicial paralitzat per un acord *in extremis*.

Punta Nati, un paisatge extraordinari

La zona nord-est de Menorca constitueix un vast territori d'especials característiques geològiques dominat per materials calcaris dolomítics del juràssic i terciari que conformen un lloc de singularitat i bellesa excepcional. Paratge que el cultiu de blat i la pastura intensiva durant dècades ha desproveït de massa arbòria, oferint un llenç sobre el qual infinitat de construccions etnològiques configuren, a més d'un paisatge únic, un reducte d'arquitectura popular magnífic, pràcticament intacte al llarg de gairebé dos segles. Edificis d'ús ramader de dimensions, característiques tècniques i qualitat certament extraordinàries i que per la seva proliferació i diversificació podem considerar representatius de la riquesa arquitectònica d'aquests béns tan abundants a tota l'illa. Aquesta fesomia respon principalment a les transformacions econòmiques i socials que esclaten a tot Europa a partir del segle XVIII, si bé l'origen d'aquesta configuració actual es forja al segle XIV, com ens mostren diverses disposicions del rei Pere IV d'Aragó al voltant de 1350 i altres recollides al Llibre Vermell de Ciutadella al mateix segle, on es concedeixen diverses autoritzacions per tancar amb parets diverses possessions. La contínua subdivisió de la terra en compartiments de paret seca, el que anomenam

«tanques», faciliten el control total de la unitat productiva agrària, el lloc, amb l'avantatge de disposar in situ d'una matèria primera molt abundant, la pedra. Un cop recollida facilitarà la sembra i l'ús de l'arada, i servirà, a més, de protecció del vent per a plantes i arbres fruiters. Destaca a Punta Nati, finalment, l'existència d'importants vestigis talaiòtics que en alguns casos entren en simbiosi amb elements etnològics i conformen exemples suggerents d'aprofitament constructiu, mostres del fil conductor d'una autèntica «cultura de la pedra» a Menorca.

La deriva d'una Menorca Reserva de la Biosfera

Menorca va obtenir de la UNESCO el títol de Reserva de la Biosfera el 1993. Entre els valors que van determinar aquesta declaració s'assenyala l'extraordinària qualitat d'un paisatge rural especialment ric, tot i que des de fa dècades sotmès a una accelerada degradació causada per la terciarització de l'economia insular que margina, com a tants altres llocs, el desenvolupament sostenible del sector primari.

En aquestes tres dècades el govern insular no ha sabut establir un pla de desenvolupament d'energies netes, que fins no fa massa temps gairebé no cobreixen el tres per cent del consum insular. Un parc solar en actiu de 14 hectàrees, a la mateixa zona de Punta Nati, quatre controvertits aerogeneradors de mida mitjana a es Milà, i algunes recents i petites instal·lacions constitueixen el desenvolupament energètic alternatiu de l'illa. En tot aquest temps, cap iniciativa per incentivar el consum responsable ni instal·lacions de producció energètica neta a zones industrials o degradades, quan, de sobte, apareixen tres projectes de proporcions gegantines que es pretenen instal·lar a escassos quilòmetres de Ciutadella, declarada Conjunt Històricoartístic el 1964, en una àrea declarada d'Interès Paisatgístic i inclosa en la selecció del Ministeri de Cultura entre els 31 paisatges agrícoles i ramaders de *Cien paisajes culturales de España*, (*Llanos ganaderos del norte de Ciutadella*). El primer dels projectes, i que en aquest cas ens ocupa, preveia inicialment l'ampliació del parc existent amb una ocupació total de gairebé 190 hectàrees amb 250.000 plaques solars. Es tractaria, per tant, del tercer parc solar en extensió d'Espanya, en una illa de només 700 quilòmetres quadrats. Dos projectes, actualment descartats, contemplaven la instal·lació a la mateixa zona d'una quinzena d'aerogeneradors d'uns 140 metres d'alçada que ja de forma definitiva haguessin acabat amb la fesomia de la ciutat, del terme municipal i fins i tot de Menorca.

Davant aquest despropòsit costava entendre en quins paràmetres l'administració de l'illa pretenia un desenvolupament sostenible de Menorca. Un territori declarat Reserva de la Biosfera gràcies a la conservació del seu paisatge, exemplarment antropitzat al llarg dels segles, disposat a sacrificar Punta Nati per la improvisació en el desenvolupament d'energies netes, totalment necessàries, però no a qualsevol preu. Quelcom difícil d'entendre i que podria apuntar a un eventual oportunisme polític.

El doble plantejament d'un BIC i un informe premonitori

El mes de setembre de 2013 la Societat Històricoarqueològica Martí i Bella insta al Consell Insular de Menorca la declaració de BIC (Bé d'Interès Cultural) com a Lloc d'Interès Etnològic de la zona de Punta Nati amb l'aval i el suport explícit de nombrosos ciutadans i entitats menorquines (especialment implicades en tot el procés hi van estar la Fundació Líthica i Amics de Punta Nati), de l'Ajuntament de Ciutadella, d'importants eminències científiques espanyoles i d'institucions de la Universitat de les Illes Balears, de l'associació estatal de defensa del patrimoni cultural Hispania Nostra i de la Société Scientifique Internationale pour l'étude pluridisciplinaire de la Pierre Sèche. La protecció d'aquests béns paisatgístics, d'acord amb la sol·licitud, s'ha de referir tant als elements arquitectònics, etnològics i de coneixement (Patrimoni Cultural Immaterial), com a l'entorn natural on es troben, de manera indestriable. Així, elements arquitectònics i paisatge natural han de ser protegits conjuntament d'intervencions que puguin afectar la percepció del mateix bé, i per això és un instrument idoni la figura prevista a la legislació balear de Lloc d'Interès Etnològic.

D'aquesta manera, la petició de l'entitat conservacionista apel·la a un principi que paradoxalment contempla el mateix Pla Territorial Insular i que emana de la Convenció Europea del Paisatge, emesa pel Consell d'Europa l'any 2000 i que defineix el paisatge com «Qualsevol part del territori tal com ho percep la població, el caràcter de la qual sigui el resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i/o humans». Petició que, de manera inconcebible, l'administració insular responsable ni va tramitar ni va denegar. Transcorreguts tres anys des de la sol·licitud de declaració de BIC, i incomplint de forma flagrant l'article 7è de la Llei del Patrimoni Històric de les Illes Balears relativa al termini d'iniciació del procés (un mes) o de denegació raonada, el Consell Insular de Menorca (CIME) continuava sense donar resposta a l'amenaça que planejava sobre Punta Nati, malgrat les recomanacions que de forma contundent ICOMOS hauria transmès a totes les administracions implicades: Govern Balear, Consell Insular de Menorca i Ajuntament de

Ciutadella, conduents a la preservació d'aquest paisatge cultural excepcional. Efectivament, era el 2016 quan la SHA Martí i Bella, davant la indolència de les administracions, va informar del cas el Comitè Nacional Espanyol del Consell Internacional de Monuments i Llocs (ICOMOS), sol·licitant que aquest organisme emetés un informe sobre les pretensions d'instal·lació a Punta Nati de les plantes energètiques esmentades. Es dona la circumstància que ICOMOS ha estat l'organisme encarregat pel mateix Consell Insular de Menorca per assessorar i dirigir la candidatura de la Menorca Talaiòtica com a Patrimoni de la Humanitat. Circumstància que no va influir perquè aquest organisme fos clar i contundent en emetre les seves conclusions del tot contràries a les instal·lacions previstes i absolutament favorables a una fèrria protecció de Punta Nati. En un extens i detallat informe, ICOMOS no defuig la qüestió energètica dient que: «La expansión de los parques de energía eólica en España durante los últimos decenios se explica más en el aprovechamiento de subvenciones y primas públicas que en una vocación reflexiva y madura de cambio de modelo energético». En les seves conclusions, l'informe ICOMOS manifesta de manera concisa:

El paisaje del paraje de Punta Nati es un paisaje de interés cultural único e irrepetible, aunque esta singularidad en su carácter se apoya en elementos muy frágiles y cada vez más desligados de la sociedad (con sus actividades, aspiraciones y creencias) que los creó. Por esta razón, se colige como principal conclusión que las instalaciones de aerogeneradores y placas fotovoltaicas implicaría un impacto muy negativo, tanto en la imagen, como en la deriva hacia el futuro de las actividades que, si bien mermadas, aún perviven. En consecuencia, la principal recomendación es evitar la total instalación de tales infraestructuras energéticas que están proyectadas en el paraje de Punta Nati.

Un any més tard, el 2017, constatada la paralització de la proposta de declaració de BIC., la SHA Martí i Bella reformula l'expedient y presenta una nova sol·licitud de declaració fonamentada en la realitzada quatre anys abans i que bàsicament modificava a la baixa l'extensió del territori afectat pel BIC i exclouïa de la declaració el parc fotovoltaic existent, per, d'aquesta manera, facilitar l'èxit de la tramitació. S'acompanyava a més, de nous informes favorables del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CIDE-CSIC), Rectorat de la Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts (UIB) i un informe geològic dels catedràtics Joan Rosell i Carme Llompart.

La cosa es posa lletja

El pretès impuls per la declaració del BIC de Punta Nati entrava a partir d'aquests moments en una dinàmica ben allunyada de la candidesa amb què la SHA Martí i Bella havia afrontat fins aleshores el tema, tot confiant en una resolució tant favorable com necessària per a la protecció d'aquest paratge. Constatada la contínua indiferència del Consell Insular en la resolució de qualsevol qüestió relacionada amb aquesta sol·licitud, Martí i Bella no deixaria passar ni un sol termini legal, i així, l'abril de 2018 interposava recurs d'alçada sol·licitant la incoació de l'expedient de BIC de 2017. De nou aquest recurs era obviat pel Consell Insular i, en conseqüència, Martí i Bella instava un primer procediment contenciós administratiu davant el Jutjat nombre 2 de Palma de Mallorca contra la inactivitat del CIME.

L'ofensiva legal de l'entitat conservacionista no s'aturaria aquí i el 2019 interposava un nou procediment contenciós administratiu contra l'atorgament de l'autorització administrativa per l'ampliació del parc fotovoltaic per part de la Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic del GOIB. El mateix 2019 la SHA Martí i Bella interposa, per altra banda, recurs d'alçada contra l'acord del Consell Executiu del CIME, segons el qual, sorprenentment, la màxima institució menorquina acordava no incoar els procediments de declaració de BIC sol·licitats per la SHA Martí i Bella el 2013 i el 2017, per acte seguit incoar d'ofici un nou procediment de declaració de BIC de Punta Nati, amb exclusió de l'àrea on s'ha de situar l'ampliació de la planta fotovoltaica de Son Salomó. Novament, la falta d'atenció d'aquest recurs provoca la incoació d'un nou contenciós administratiu. El tercer.

Arribats a aquest punt, la pràctica continuada de fer el desentès per part de l'administració responsable constituirà, com veurem, un monumental i determinant error en la resolució del conflicte.

Un informe jurídic demolidor

En aquell moment era evident –per a tots– el que podria suposar pel Consell Insular de Menorca qualsevol sentència desfavorable als seus plantejaments, principalment en matèria indemnitzatòria cap als promotors del parc solar, una vegada concedida la llicència. És llavors quan els serveis jurídics del mateix Consell Insular emeten un informe, concretament el dia 30 de gener de 2020, referint-se a la resolució del recurs d'alçada contra la resolució esmentada del Consell Executiu del CIME de 2019, com dèiem, relativa a la incoació d'un expedient propi de declaració de Bé d'Interès Cultural amb

caràcter etnològic de la zona de Punta Nati, amb denegació expressa de les dues sol·licituds tramitades per la SHA Martí i Bella (2013 i 2017). En aquest informe, després de revisar profusament els antecedents i els aspectes administratius relatius a la tramitació de l'expedient, assenyala:

Per tant l'acord d'incoació d'ofici del procediment de declaració de BIC de la zona de Punta Nati amb la delimitació més convenient al CIME per poder dur a terme l'ampliació de la planta fotovoltaica de Son Salomó, és un acord totalment contrari a dret, atès que com s'ha argumentat al llarg d'aquest informe, al produir-se l'estimació per silenci positiu en via de recurs la resolució expressa tardana només pot ser confirmatòria; és el mecanisme legal per evitar que la inactivitat de l'administració la situï en una posició millor que si hagués complert el seu deure de resoldre en termini i així beneficiar-se de la seva pròpia irregularitat.

L'informe, a més, no defuig les qüestions de fons –titllant-les de no fonamentades– que la resolució del Consell Executiu esgrimeix de forma improcedent davant els plantejaments de la SHA Martí i Bella, i finalitza de forma contundent amb les següents conclusions:

SEGON.- Procedeix, pels motius assenyalats, estimar la sol·licitud de incoació del procediment de declaració de BIC de la zona de Punta Nati amb categoria de lloc d'interès etnològic instada per la Societat Històrico Arqueològica Martí i Bella el 4 d'octubre de 2017.

TERCER.- Deixar sense efecte la resolució de l'1 d'abril de 2019 del Consell Executiu del CIME per ser contrària al que es va estimar per silenci; i en conseqüència retrotreure, amb els efectes oportuns que se'n derivin, les actuacions en l'expedient del procediment de declaració de BIC de la zona de Punta Nati.

QUART.- Incoar el procediment de declaració de BIC de la zona de Punta Nati amb categoria de lloc d'interès etnològic amb la delimitació consignada en la sol·licitud de 4 d'octubre de 2017 instada per la Societat Històrico-Arqueològica Martí i Bella, en la qual s'inclou la superfície en la qual s'ha de dur a terme l'ampliació de la planta fotovoltaica i en la qual només resta exclosa la superfície on s'ubica la planta fotovoltaica ja existent a Son Salomó.

Parem atenció a la darrera frase subratllada respecte a la incoació del BIC.: «s'inclou la superfície en la qual s'ha de dur a terme l'ampliació de la planta fotovoltaica». Es tractava d'un avenç d'allò que resoldrien els tribunals? La qüestió havia patit un gir copernicà, s'esfumava el projecte d'ampliació de la planta de Son Salomó i la possibilitat que el Consell Insular de Menorca es tornés a trobar immers en un nou procés indemnitzatori milionari es podia palpar amb els dits de les mans. Pot ser la suficiència de l'Administració, en aquest cas, ens col·locava a tots en un nou escenari en el qual la part «feble» (Martí i Bella) hauria de ser forçosament escoltada.

Un acord salomònic

Efectivament el nou context abocava les parts a una negociació en què l'angoixa pel que es podia perdre o guanyar canviava clarament de vorera. Conscients d'aquesta nova situació, els membres de la SHA Martí i Bella es trobaven de cop en la situació d'haver de triar entre dos camins:

- Insistir en la il·legalitat de l'ampliació del parc i exigir l'acompliment de l'informe jurídic del CIME i la més que possible resolució judicial que obligaria a declarar BIC la totalitat de la zona, inclosa la franja en què ja no es podria realitzar la instal·lació fotovoltaica prevista i, d'aquesta manera, conservar indemne Punta Nati.
- Forçar l'Administració i l'empresa instal·ladora a replantejar tot el projecte i invertir en sistemes més eficients per així reduir dràsticament la superfície prevista, de manera que la zona «sensible» del paratge quedés igualment indemne. Un «mal menor» que havia de venir acompanyat, en tot cas, d'un projecte de millora i rehabilitació de Punta Nati.

La decisió resultava molt més complexa i paradoxal del que sembla. La primera opció podia satisfer les aspiracions de Martí i Bella i així, allunyat el perill d'una instal·lació industrial en un paratge realment únic, la consegüent declaració de BIC suposava un blindatge consistent – si bé imperfecte – per a Punta Nati, ja que es tracta d'un procés lent i complex que comporta, entre altres coses, la redacció i aprovació d'un Pla Especial de Protecció. Aquesta opció, a més, suposava la desaparició d'una important iniciativa que reportava per a Menorca un avanç important en matèria energètica i lluita contra el canvi climàtic, si bé aquesta pèrdua en cap manera és atribuïble a la SHA Martí i Bella, sinó a la improvisació d'altres. Finalment, calia tenir en compte l'implacable procés de deteriorament en què es troba immersa la zona a causa, principalment, de l'inexorable abandonament de l'activitat agrària i ramadera i, subseqüentment, de les labors de manteniment d'unes per si ja fràgils construccions de pedra en sec.

La segona opció, per la seva banda, suposava el sacrifici d'una franja important del paratge de Punta Nati (68 ha. aproximadament), si bé és ver que és la part menys sensible de la zona. Per altra banda, la implementació d'un itinerari públic i un ambiciós pla de recuperació de les principals construccions etnològiques dintre del perímetre del BIC podien suposar una millora per a la zona difícilment assolible d'una altra manera.

La decisió no va ser senzilla i finalment s'optà per aquesta segona opció i en conseqüència s'inicià un procés negociador que va culminar amb *l'Acord marc de*

col·laboració para a la compatibilitat entre la salvaguarda del paisatge cultural de Punta Nati i la instal·lació del parc fotovoltaic Son Salomó II, signat el 25 de febrer de 2020 pel CIME, la SHA Martí i Bella, l'empresa instal·ladora i la propietat de Son Salomó. Acord que, de forma resumida contenia els següents pactes:

- Rehabilitació completa per part del CIME del Pont de Sa Creu, Pont de s'Aljub i parets seques incloses en la zona desafectada del projecte inicial del parc fotovoltaic, així com l'adequació i tancament de les construccions etnològiques i arqueològiques allà existents.
- Establiment i gestió d'un règim de visites públiques a tota la zona amb senyalització de l'itinerari.
- Construcció per part del CIME d'una plataforma elevada per a la contemplació del paratge.
- Reducció de la franja de terrenys per a la instal·lació del parc fotovoltaic salvaguardant l'espai comprès al polígon 3 i parcialment al 4.
- Per part de la SHA Martí i Bella el compromís contemplava la retirada de les accions judicials engegades així com la redefinició de l'espai contingut al BIC que permetés la instal·lació del parc fotovoltaic a la zona acordada. Es contemplava igualment la participació de l'entitat als òrgans de verificació i supervisió de les actuacions de conservació i rehabilitació previstes a la zona.

El raonament jurídic de la SHA Martí i Bella

La resolució de la llarga controvèrsia, com veim, arriba propiciada per una qüestió formal, el «silenci positiu», però el relat quedaria incomplet si no coneixem quins arguments jurídics manejava la SHA Martí i Bella per emprendre un procediment certament complex. Ens hi referirem succintament.

Mencionarem, en primer lloc, la legislació en matèria de protecció del territori, que contempla la zona afectada per l'ampliació del parc solar com a Àrea d'Interès Paisatgístic (AIP). Un Pla Territorial Insular que no admetia en principi instal·lacions industrials en aquestes zones és reformat el 2006, precisament per permetre la instal·lació del parc existent actualment i ja esmentat que ocupa 14 ha. En el cas que ens interessa, però, la sospita més evident d'aquesta pràctica de «legislació a la carta» es produeix amb la

Norma Territorial Transitòria (NTT) aprovada el 2014. Aquesta norma especificava al seu article 25 que «Les grans instal·lacions han d'estar vinculades a administracions o serveis públics que estiguin prevists en un instrument de planejament general o d'ordenació territorial», i abundant en el tema, «Grans instal·lacions només quan les promogui una administració pública, siguin d'interès general i es justifiqui motivadament la necessitat d'ubicar-les en aquest llocs». Cap d'aquestes condicions es produïa en el cas de l'ampliació del parc solar i, per tant, la NTT suposava un greu inconvenient en el camí de la seva tramitació. Inconvenient descartat «convenientment» el març de 2017 amb la derogació parcial per part del Consell Insular de la NTT i la liquidació completa d'aquest article 25. Aquesta derogació va ser motiu de les oportunes al·legacions de la SHA Martí i Bella on es denunciava que la supressió d'aquest article 25 responia a la «voluntat d'afavorir directament la implantació d'un mega parc fotovoltaic a Son Salomó, paratge de Punta Nati».

Destaca també en un altre àmbit legislatiu la Llei 2/2014 d'ordenació i ús del sòl de les Illes Balears, on al seu article 69 apartat b) es diu:

En els llocs de paisatge obert i natural, sigui rural o marítim, o en les perspectives que ofereixin els conjunts urbans de característiques historicoartístiques, típics o tradicionals i als voltants de les carreteres i camins de trajecte pintoresc, no es permetrà que la situació, la massa, l'altura dels edificis, els murs i els tancaments o la instal·lació d'altres elements, limitin el camp visual per contemplar les bel·leses naturals, trencar l'harmonia del paisatge o desfigurar-ne la perspectiva pròpia.

A l'article 135 del mateix text legal es descriuen com a nul·les de ple dret les llicències urbanístiques:

Atorgades amb infracció de les determinacions d'aquesta llei, dels plans urbanístics o de les ordenances municipals, respecte dels actes de parcel·lació, d'urbanització, d'edificació i d'ús del sòl i del subsòl quan es dugui a terme en terrenys qualificats en el planejament com a zones verdes públiques o espais lliures d'edificació de caràcter públic, parcs, jardins, infraestructures i reserves dotacionals, béns o espais catalogats en el planejament o declarats d'interès cultural o catalogats i també els que es duguin a terme en terrenys classificats com a sòl rústic protegit.

Aquests arguments, juntament amb d'altres que a continuació esmentam, s'esgrimien el gener de 2017 en unes al·legacions de disconformitat que presentava la SHA Martí i Bella a l'Ajuntament de Ciutadella en les quals es demanava la denegació de la llicència d'ampliació del parc fotovoltaic de Son Salomó. En concret ens referim a la Llei 6/1997 del sòl rústic i al seu article 6 on es determina que constituïran sòl rústic protegit els terrenys de valors excepcionals, on s'haurà de «garantir la permanència dels elements d'identitat

que els caracteritzen, per als quals es definiran mesures de protecció», conclouent que «es determinarà la impossibilitat d'efectuar en els terrenys qualsevol activitat que els alteri».

S'inclouïen en aquestes al·legacions, com dèiem, dues importants qüestions amb què acabarem aquesta exposició. La primera es refereix al Pla General d'Ordenació Urbana de Ciutadella de Menorca (PGOU), on a la matriu corresponent als usos permesos en sòl rústic qualificat d'AIP (Àrea d'Interès Paisatgístic), com és el cas de Punta Nati, es prohibeixen les grans infraestructures. Es cert que la modificació que s'ha esmentat del Pla Territorial Insular (PTI) de 2006 obria la possibilitat d'autoritzar aquestes grans instal·lacions en sòls qualificats d'AIP, però el PGOU de Ciutadella no es va adaptar a aquesta modificació de 2006 i, per tant, la qüestió quedava supeditada a les directrius establertes al PTI de 2003. D'aquesta manera, el PGOU de Ciutadella es convertia en la norma directament aplicable, i per tant no es podia aprovar el projecte d'ampliació del parc solar (recordem, a més, que ha de prevaler, en cas de discordança, el criteri més restrictiu). Però no ens pensem que a aquest nou inconvenient no se li trobaria un nou instrument de desactivació. L'estratagema queda molt ben explicada a l'edició del Diari Menorca de 20/02/2019 que val la pena reproduir i que diu:

El Govern modificará la nueva ley balear de Proyectos Industriales Estratégicos, actualmente en una fase avanzada de tramitación, para permitir que el proyecto de ampliación del parque solar fotovoltaico de Son Salomó consiga la declaración de utilidad pública y pueda iniciar las obras sin necesidad de licencia municipal. Es la solución *in extremis* que ha encontrado para impedir que las limitaciones que impone el nuevo Plan de Ordenación Urbana para la zona de Punta Nati reduzcan el mayor proyecto de renovables de Menorca hasta el punto de hacerlo inviable.

Referirem, per últim, un tema que ha estat motiu de discussió i controvèrsia al llarg d'aquest procés: la declaració d'interès general com a acte de tràmit inclòs en l'expedient. Aquesta qüestió és important donat que l'article 26 de la Llei 6/1997 de sòl rústic determina que la declaració d'interès general no es pot atorgar indiscriminadament. Així, promou aquesta possibilitat per a «totes aquelles activitats que, respectant les limitacions que d'acord amb els usos s'estableixin, transcendeixin els mers interessos individuals, siguin compatibles amb el grau de protecció de la zona...». Diu, a més, que «Les declaracions d'interès general es dirigiran preferentment a fomentar les activitats que suposin la preservació d'edificis o instal·lacions de valor etnològic o arquitectònic...». Per tant, la declaració d'interès general no es pot plantejar com un acte lliure, sinó que està subjecte al requisit essencial de compatibilitat amb la protecció estipulada a la zona. Des d'aquesta perspectiva l'atorgament de l'interès general del CIME excedia amb escriu la mateixa finalitat d'aquesta figura.

Altres qüestions jurídiques van ser contemplades; per exemple, relatives als informes ambientals o al Pla Director Sectorial Energètic i les zones d'aptitud ambiental que es contemplaven, però obviarem aquí el seu contingut per no allargar innecessàriament el present plantejament.

Per acabar i en referència al conveni sobre Punta Nati, s'ha de dir que malgrat la sobtada interrupció de la pandèmia de COVI-19, Consell Insular i SHA Martí i Bella no han cedit en l'afany d'acomplir els terminis establerts per a la posada en funcionament de l'itinerari de visites i altres acords. També s'ha de dir que ha preocupat especialment i fins fa pocs dies, la incertesa produïda pel retard en la posada en marxa de les obres d'ampliació del parc solar, que hauria d'entrar en funcionament com a tard el juny de 2023. Estava –o està– en joc, en cas contrari, la possible pèrdua dels 7,2 milions d'euros d'ajut públic preconcedit i qui sap si el consegüent abandonament del projecte d'ampliació de parc solar, així com l'incert futur de l'acord de salvaguarda de Punta Nati.